

68.

Dobai István kihallgatási jegyzőkönyve²⁶

Kolozsvár, 1957. március 23.

Másolat

Dobai István letartóztatott, született 1924. május 21-én, Nagyváradon, Bálint és Sára fia, foglalkozása: tisztviselő, utolsó lakhelye: Kolozsvár, Ady Endre utca, 24. A kihallgatás 17.00 órakor kezdődött, 01.50 órakor fejeződött be.

Kérdés: A bűnügyi vizsgálat a „Mióta az első magyar király” című kéziratot mutatja fel Önnek, melyet önnél találtak az állambiztonsági szervek az 1957. március 20-án végzett személyi motozás alkalmával. Mondja el, hogyan jutott birtokába ez a kézirat!

Válasz: A bűnügyi vizsgálat által bemutatott kéziratot én fogalmaztam és szerkesztettem meg 1957. január-februárjában.

K.: Kivel konzultált a vizsgálat által bemutatott kézirat szerkesztése előtt és közben?

V.: Komáromi József barátommal már 1951-ben beszélgettünk az erdélyi kérdéstről, úgy véltük, hogy Erdélyt két részre kellene osztani, és a magyar lakosságot el kellene választani a romántól. Ezek a beszélgetések képezik nacionalista és revizionista érzelmeink alapját. Ugyanakkor ellenségesen kommentáltuk az RNK kormányának a nemzetiségi kérdés megoldására hozott intézkedéseit. 1956 nyarán, július vagy augusztusban, megkertem Komáromi Józsefet, aki Magyarországra látogatott, hogy próbálja meg kipuhatolni a magyarországi értelmiség álláspontját az erdélyi kérdésben. Visszatérése után Komáromi arról számolt be, hogy a budapesti Kodolányi János²⁷ író otthonában tett látogatásakor felvetette a kérdést, de Kodolányi János azt mondta, hogy Magyarországon senki nem foglalkozik Erdéllyel, ez a kérdés nem érdekel senkit.

Ugyanakkor fentebb bemutatott nacionalista és revizionista elképzeléseimről sógoromnak, Varga Lászlónak is beszéltem, aki a Kolozs tartományi Abrudbánya református lelkésze volt. Vele már 1955-ben beszélgettem ezekről a kérdésekről. Varga László 1956 októberének elején Budapestre utazott egy teológiai tanfolyamra, az ellenforradalmi események miatt viszont nem tudott részt venni a kurzuson

26 Dobai István (1924–), Búza László nemzetközi jogász tanítványa, 1946-tól a Bolyai Egyetem nemzetközi jogi tanszékén tanársegéd, majd 1948-as elbocsátása után segédmunkás, tisztviselő. 1957. március 20-án vették őrizetbe a kolozsvári vasútállomáson, Márton Áron püspöknél tett látogatása után. 1957. november 5-én hazaárulás vádjával életfogytiglan kényszermunkára ítélte a kolozsvári Katonai Törvényszék. Az ítélet magyar nyelvű fordítását közli Székelyhidi Á. (főszerk.): *Magyar '56*, 2. kötet. Budapest, MVSZ 1956-os Bizottsága, 1996, 129–156. p.

27 Kodolányi János (1899–1969), író. 1922-ben debütált a *Nyugat*-ban, számos folyóirat munkatársa. Az Írók Gazdasági Egyesületének alapító tagja (1932) és titkára (1932–1944), majd 1944-től első titkára. 1939–1940 között a szélsőjobboldali *Nemzetőr* főszerkesztője, a Janus Pannonius Társaság társelnöke (1941), a debreceni *Tiszántúl* főszerkesztője (1941). A húszas években rövid ideig baloldali szimpatizáns, a harmincas években a jobboldal ünnepléte írója. A negyvenes években Bajcsy-Zsilinszky köréhez tartozik, népi írónak vallja magát. 1946-tól indexre kerül, és csak 1955-ben veszik vissza az Írószövetségbe, 1957-től közlik újra műveit.

és november 3-án haza is jött. Nálam tett első látogatásakor, 1956. november közepe táján, elmesélte, hogy részt vett az első budapesti diákmegmozduláson, 1956. október 23-án, de utána tartózkodott. Ugyanakkor elmondta, hogy ismerve nacionalista-revizionista érzelmeimet, megpróbálta kifürkészni a magyarországi értelmiség álláspontját Erdéllyel kapcsolatban. Budapesten megpróbált kapcsolatba kerülni Németh László íróval, aki viszont elfoglaltsága miatt nem fogadta. Tamási Áront is megkereste, nem emlékszem pontosan, hogy otthon vagy az Írószövetségnél, de ő is azt válaszolta, hogy nincs most ideje Erdélyről beszélgetni. Megjegyezném, hogy sógorom se Tamási Áront, se Németh Lászlót nem ismerte személyesen, kizárólag azért kereste meg őket, hogy az erdélyi kérdéssel kapcsolatos véleményüket megismerhesse.

A magyarországi ellenforradalmi események idején Komáromi József barátommal együtt kedvezően ítéltük meg a fasiszta elemek akcióit, akik iránt mély rokonszenvet éreztünk. A magyarországi lázadást kirobbantó ellenforradalmi elemekkel való szolidaritásunk kifejezésekképpen, s a Komáromi Józseffel folytatott korábbi beszélgetéseink nyomán, úgy döntöttünk, hogy kigondolunk és megszerkesztünk egy revizionista memorandumot, amelyben kérjük Erdély két részre osztását, ily módon elváasztva a román népet a nemzeti kisebbségektől. Beszélgetéseinket követően könyveimből összegyűjtöttem a szükséges statisztikai adatokat és 1957 január-februárjában megfogalmaztam és megszerkesztettem a revizionista memorandumot, ahogy fentebb nyilatkoztam.

K.: Miről szól a revizionista memorandum?

V.: A memorandum ellenségesen viszonyul a Szovjetunióhoz, azt állítva, hogy a Szovjetunió leigazza a népi demokratikus országokat, főként Magyarországot. Azt állítja, hogy a Szovjetunió jogtalanul lépett közbe az általunk igazságosnak és jogosnak ítélt ellenforradalom elfojtására. Ugyanakkor a memorandum tartalma antidemokratikus és ellenséges a népi demokratikus országokkal szemben is, felröva nekik, hogy hozzájárultak a magyarországi ellenforradalom letöréséhez, és hogy egyes népi demokratikus országok a második világháború után területi követelésekkel léptek fel Magyarország ellen. A memorandum izgat a szocializmus ellen is, azt állítva, hogy a szocializmus a nép leigázását szolgálja. Másrészt nacionalista-soviniszta jellege van, és az Erdélyben együtt élő nemzetiségek testvériségét bomlasztja, mivel azt hangoztatja, hogy az erdélyi magyar nemzetiség leigázott és jogfosztott, és a népi demokratikus állam által kifejtett feltételezett elrománosítási akciók elleni harcra szólít fel. Végül pedig tartalma uszító, mivel felveti Erdély két részre osztását, s az egyik rész átcsatolását Magyarországhoz, és a magyar nemzetiség átcsoportosítását kéri.

K.: Kinek mutatta meg az általa kigondolt és megszerkesztett memorandumot?

V.: Búza László, a Bolyai Egyetem Nemzetközi Jog professzora, aki mellett tanársegéd voltam, 1948-ban visszatért Magyarországra. Mivel vele nem tudtam az Erdéllyel kapcsolatos revizionista elképzeléseimet megbeszélni, más tanácsadó kellett keresnem. Így 1956 szeptemberében, bár én református vagyok, megkeres-

tem Márton Áron római katolikus püspököt, akiről tudtam, hogy letartóztatták, majd szabadon engedték.

1956 szeptemberében felvettem tehát a kapcsolatot Márton Áronnal, akinek a bemutatkozáskor elmeséltem az életemet, elmondtam többek közt, hogy földbirtokos gyerek vagyok, hogy a Bolyai Egyetemen voltam tanársegéd 1948-as félreállításomig. Ameddig a Bolyai Egyetemen voltam, Dr. Búza László irányításával dolgoztam, akinek azóta hiányolom tanácsait, mióta visszatért Magyarországra. A helyzet bemutatása után megkértem Márton Áront, hogy az elkövetkezendőkben legyen vezetőm és tanácsadóm, amibe ő bele is egyezett. Ugyanakkor úgy tárgyaltam a különböző kérdéseket, hogy abból ő megérthesse nacionalista-soviniszta és revizionista politikai nézeteimet.

Másodszorra 1956 decemberében vettem fel a kapcsolatot Márton Áronnal. Ekkor megbeszéltük az 1956. októberi magyarországi eseményeket, az írók viszonyulását az eseményekhez, különböző ellenforradalmi beszédeket, valamint a lakosság viszonyulását különböző forradalmi eseményekhez. Márton Áron, akárcsak én, rokonszenvét nyilvánította ki Nagy Imre iránt, és egyetértett Nagy Imrének a magyar forradalmi vívmányok megsemmisítését kitűző programjával. Ugyanakkor Márton Áron beszélt Mindszenty beszédéről is, amivel kapcsolatban szintén egyetértően nyilatkozott.

Harmadszorra 1957. március 20-án vettem fel Márton Áronnal a kapcsolatot, amikor közöltem vele, hogy összeállítottam egy revizionista memorandumot az erdélyi kérdéssel kapcsolatban, amit szeretném, ha elolvashatna és véleményezne. Márton Áron erre azt válaszolta, hogy nem tud többé ezzel a problémával foglalkozni, mert kellemetlen következményei lehetnek. Ugyanakkor azt tanácsolta, hogy én is hagyjak fel ezzel a tevékenységgel, mert kellemetlenségeim támadhatnak ebből kifolyólag.

A kéziratot Jordáky Lajos egyetemi professzornak is átadtam, akiről tudtam, hogy szintén soviniszta nacionalista elem, az elmúlt években az erdélyi autonómiáról és Erdély elszakításáról vallott nézeteiért volt letartóztatva. Március első napjaiban felkerestem tehát Jordáky Lajost a Haşdeu utca 37-39. szám alatti lakásán, közöltem vele, hogy kidolgoztam egy memorandumot az erdélyi problémával kapcsolatban, s kértem, hogy fogadjon el egy példányt, nézze át, s véleményezze a főbb pontokat. Ő azt válaszolta, hogy el fogja olvasni, s majd tudatja velem válaszát. Arra is megkértem, hogy a nála hagyott példányt Komáromi Józsefnek adja majd át, aki ismeri a kérdést, és akivel bizalommal közölheti véleményét.

K.: Miért kellett Komáromi Józsefet küldenie Jordákyhoz?

V.: Azért küldtem Komáromi Józsefet Jordákyhoz, mert azt akartam, hogy személyesen győződjön meg Jordáky Lajos véleményéről, s hogy ő is ismerkedjen meg Jordáky Lajossal.

K.: Meglátogatta Komáromi József Jordáky Lajost?

V.: Vasárnap, 1957. március 17-én Komáromi József közölte velem, hogy volt Jordákynál, de nem találta otthon. Mondta, hogy a következő napokban még próbálkozik. Az én véleményem az volt, hogy meg kellene várjunk, amíg Jordáky üzen utánunk, hogy kész választ adni. Ami ezután történt, arról semmit nem tudok, mert 3 nap múlva letartóztattak.

K.: Találkozott Komáromi József Jordáky Lajossal?

V. : 1957. március 17-ig Komáromi József azt közölte, hogy találkozott Jordáky Lajossal annak otthonában, és Jordáky Lajos azt mondta neki, hogy nem tud még választ adni, mert nem olvasta még el a revizionista memorandumot. Ugyanakkor Jordáky Lajos kitűzött egy újabb időpontot a találkozásra, a bolyais diákok pere után, ami – mondta – annyira leköti, hogy a tárgyalásig semmi mással nem akar foglalkozni.²⁸

K.: Milyen kapcsolatban állott Jordáky Lajos a Bolyai Egyetem letartóztatott diákjainak földalatti tevékenységével?

V. : Erről a kérdésről az eddig elmondottakon kívül semmit nem tudok.

K.: Mikor és milyen körülmények között ismerkedett meg Jordáky Lajossal?

V.: Jordáky Lajost diákként ismertem meg 1945-ben a Bolyai Egyetemen, ő az említett egyetem professzora volt. 1956 nyarán ismerkedtünk meg személyesen, amikor felkerestem lakásán és rákérdeztem, hogy mi a véleménye Erdély [területi] revíziójával kapcsolatban. Jordáky Lajos azt válaszolta, hogy hagyjam békén, mert 12 évet ült már börtönben ezért a kérdésért.²⁹ Úgyhogy végül tudományos kérdésekről beszélgettünk. Ennek ellenére nem mondtam le Jordáky véleményének kikéréséről a később összeállított revizionista memorandummal kapcsolatban. Úgyhogy 1957. márciusának első napjaiban ismét felkerestem és átadtam neki, a fentebb említett körülmények között a memorandumot.

K.: A fent említett személyeken kívül kinek adta még oda elolvasásra a memorandumot?

V.: A revizionista memorandum egy-egy példányát odaadtam még nevezett Gazda Ferencnek és Bereczki Andrásnak, akik mindketten az RNK Akadémiája kolozsvári fiókjának tudományos kutatói³⁰. Berecki András 1957. március 10. körül visszaadta a memorandumot, azzal, hogy elviekben egyetért az abban felvetett problémákkal. Gazda Ferenc Komáromi Józsefnek kellett hogy visszajuttassa a dokumentumot, de letartóztatásom napjáig nem kaptam értesítést arról, hogy visszaadta és véleményezte volna.

28 A válaszban időzavar mutatkozik. A Várhegyi István és társai elleni első Bolyai-per 1957. február 27-én volt; március 17-én Jordáky nem hivatkozhatott arra, hogy leköti a diákok ügye.

29 Jordáky Lajos 1952. augusztus 30-tól 1955. május 27-ig volt letartóztatásban.

30 Az jelentés elkészítésekor Bereczki András (március 21.) és Gazda Ferencet (március 22.) már előzetes letartóztatásba helyezték.

Minekutána szóról szóra elolvastam a felvett jegyzőkönyvet, és meggyőződtem róla, hogy mindenben megfelel az általam elmondottaknak, fenntartom és aláírom mindezt.

Dobai István

Kihallgató tisztek
Iosif Moldovan főhadnagy sk.
Ioan Oprea főhadnagy sk.

ACNSAS, fond Penal, dosar 104, vol. 1, 38–43. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

69.

Ügynöki jelentés Varró Katalinról

Kolozsvár, 1957. március 23.

Forrás: „Gyurka”

A találkozón részt vett Páll Ferenc főhadnagy

1957. március 23. 16 órakor, 3. sz. K-lakás

Folyó év március 20-án Varró Katalin a Nyelvtudományi Intézetben azt mondta a forrásnak, hogy nagy lelkiismeretfurdalása van, mert igaztalanul belekeverte a magyarországi kandidátust³¹ a 16 pontos irat ügyébe. A forrás megkérdezte, hogy a kandidátus valóban nem tudott-e semmit erről az ügyről. Erre Varró azt mondta, hogy a kandidátus tudott a 14-16 pont létéről, de nem volt semmi tényleges köze az egész üggyhez. Azt kellett volna mondania, hogy a papírt valójában a férjétől kapta. Varró Katalin még azt is mondta, hogy az a rossz, hogy nem tudja értesíteni Zolit (a kandidátust), mert írni nem tud neki, telefonon sem tudja hívni, mert biztos, hogy ők [a Varró család] most megfigyelés alatt állnak. Még azt is mondta, hogy látszik, hogy a Bolyai Egyetemen is vannak gazemberek, mert a szekusok arról a Bolyain szervezett gyűjtésről is kérdezték a férjét, amelyből ennek a kandidátusnak akartak kabátot venni. A forrás megkérdezte, hogy valóban volt-e ilyen gyűjtés? Varró Katalin azt mondta, hogy igen.

„Gyurka”

A III. Alosztály megjegyzései. A jelentést az előző találkozón felvázolt feladatok alapján tették. Varró Katalin a kolozsvári Nyelvtudományi Intézet kutatója, akit ellenséges és nacionalista megnyilvánulásai miatt jeleztek. Arról a 14 pontról van szó, amelyet a *Bolyai Egyetem* hallgatói állítottak össze a kolozsvári események idején, az úgynevezett „követelésekkel” kapcsolatban.

Feladatok: nem vázoltak fel, ennek a jelentésnek a nyomán fog elkészülni 1957. március 25-én 18 órakor, amikor a következő találkozót terveztük.

³¹ Rózsa Zoltánról van szó.